

Николай Иванык

ОСОБЕННОСТИ ВНЕДРЕНИЯ СИСТЕМЫ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В ГАЛИЧЕНЕ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА

В статье исследуется процесс создания органов местного самоуправления в Галичине эпохи австрийского конституционализма. Анализируются полномочия и особенности избирательного законодательства в контексте национального состава населения Галичины.

Ключевые слова: система местного самоуправления Галичины, вторая половина XIX века, Австро-Венгрия, австро-угорский конституционализм.

Mykola Ivanyk

PECULIARITIES OF THE ESTABLISHMENT OF A LOCAL SELF-GOVERNMENT SYSTEM IN GALICIA IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY

The article deals with the process of the establishment of local self-government bodies in Galicia during the Austrian constitutionalism period. The domain of competence and the electoral legislation peculiarities in the context of the Galician population ethnic composition have been analyzed.

Key words: local government of Galicia, the second half of the nineteenth century, Austria-Hungary, Austria-Hungary constitutionalism.

УДК 94 (477)

Світлана Джафарова

ВПЛИВ ІВАНА ФРАНКА НА РОЗВИТОК НАУКИ У НТШ

У статті автор розглядає вплив І. Я. Франка на розвиток українознавчої науки в НТШ, аналізує основні тенденції її поступу.

Ключові слова: Іван Франко, наука, НТШ, українознавство, наукові видання.

Іван Франко – неординарна особистість серед величних постатей української нації. Сфера його діяльності вражає своєю різноманітністю та глибиною. Це водночас мислитель, філософ, літературознавець, мовознавець, історик, соціолог, економіст, поет, прозаїк, критик, активний громадський та політичний діяч. Про що б не писав цей велет думки і слова, він завжди проявляв глибокі знання та професіоналізм. Його праці висвітлювали найбільш болючі питання розвитку українського народу та Української держави.

У творчому життєписі І.Я. Франка помітне місце займає діяльність в українознавчому науковому осередку – Науковому товаристві ім. Т. Шевченка (НТШ). До активної діяльності у товаристві мислитель долучився у досить зрілому віці, саме тоді, коли він вже був знаним письменником та громадським діячем. Двадцять плідних років (1895–1916 рр.) свого життя він присвятив НТШ, за цей час проявив себе і як активний учасник організаційного плану, і як науковий діяч.

Для того щоб належно оцінити внесок І. Франка у розбудову товариства та збагнути його вплив на методологічні та історіософські орієнтири наукової спільноти, спробуємо оцінити суспільно-політичну ситуацію, у якій працювали фундатори української науки. Так, після "весни народів" 1848 р., у Австрії наступила реакція. Австрійський уряд дав багато обіцянок українцям, які так і не були здійснені. Тому вже після поразок у війні з Пруссією (1863 р.) певна частина галичан звернула свої погляди на Росію і поряд із течією народоства сформувалось так зване "москофільство". Одним з його фундаторів став професор Я. Головацький [1, с. 7]. Це аж ніяк не слугувало розвитку української мови у сфері ділового спілкування, оскільки у тогочасному інтелігентному середовищі Східної Галичини практикувалась староруська мова, або так зване "язичіє", що створювало штучний бар'єр між народними масами та інтелігенцією.

Саме в такій атмосфері молодий І. Франко став співробітником журналу "Друг", що на той час був єдиним часописом, у якому міг розмістити свої праці учень-гімназист. Ретроспективний погляд на історію українського буття переконує нас у тому, що до найгостріших проблем України та світового українства, належала проблема мови. На прикладі процедури видання творів у згаданому

виданні, що часто супроводжувалася суперечками із редакцією, що намагалась правити вірші молодого поета, розуміємо, про що йшлося. Один із біографів митця оцінює ситуацію так: "Франко глибоко вивчав Шевченкову мову, яка стала зразком для нього при написанні власних творів. Перші свої твори він писав мовою забарвленою "язичієм", але близько до народної мови української. Він прагнув опанувати літературну українську мову" [2, с. 42]. Уже з молодих років майбутній українознавець розумів, що спотворення рідної мови веде до деградації та асиміляції національної інтелігенції та розпорошення народу, і тому прагнув якнайбільше писати українською мовою, хоча вільно володів багатьма іншими. Ця ідея стане провідною в українознавчій діяльності вченого, що розпочалася надзвичайно швидко.

Зазначимо, що до безпосередньої діяльності у НТШ І. Франко як літератор співпрацював із товариством. У 1876 р. друкарня НТШ опублікувала альманах "Дністрянка", який впорядковував І. Франко разом з іншими діячами, та його першу збірку віршів "Письма Івана Франка. І. Балади і розкази" [3, с. 37]. Надалі Франкові переклади класиків літератури також виходили з друкарні Товариства ім. Шевченка. Певний час свої твори він друкував у часописі "Зоря". З вересня 1885 р. І. Франка запросили працювати на тимчасову посаду робочого директора. На сторінках журналу друкувалися його літературно-критичні, етнографічні праці, а також драма "Украдене щастя", повість "Захар Беркут". У листі до О. Кониського І. Франко писав, що буде, "скільки мога, старатись поставити "Зорю" так, щоб вона була і справді європейською по провідним думкам та поглядам, і справді нашою українською по реальному змісту, по мові, і по духу" [4, с. 488–489]. І справді, завдяки його зусиллям до співпраці із журналом залучались такі провідні українські письменники, як О. Пчілка, О. Маковей, У. Кравченко, котрі також пропагували рідне слово у своїх творах.

І лише матеріальна скрута, відсутність засобів до існування підштовхнули І. Франка до співробітництва з польськими виданнями. З 1887 р. він стає одним із членів редакційної комісії "Kurjer Lwowski" [5, с. 107]. "Побили горщики" І. Франко та редакція після славнозвісної гнівної статті "Поет зради", що вийшла 1897 року, про А. Міцкевича, у якій Іван Якович зазначив, що поет в своєму творі прославляє зраду. Одночасно із роботою в "Kurjer Lwowski" він редагував і впорядковував літературні збірки "Веселка" (1887 р.), жіночий альманах "Перший Вінок" (1887 р.), "Товариш" (1888 р.). З вірогідністю можна сказати, що на момент тісної співпраці із Товариством ім. Шевченка, І. Франко своєю невтомною і плідною працею на ниві українознавства посів чільне місце серед галицьких діячів.

Упродовж активної наукової діяльності мовознавча проблематика займала провідне місце у його творчості. У теорії української літературної мови І. Франко відомий своїми глибокими студіями, серед яких – "Літературна мова і діалекти" (1907 р.), "Етимологія і фонетика в южноруській літературі" (1894 р.), "Причинки до української ономастики" (1906 р.). Зокрема, у статті "Літературна мова і діалекти", аналізуючи українські діалекти і говірки, учений зазначав, що кожен, хто бажав друкованим словом звертатись до народу, повинен починати із книжкових традицій Т. Шевченка, І. Котляревського, Марка Вовчка. Будучи ревним захисником рідного слова, він вважав, що "літературна мова, мова школи, церкви, уряду і письменства робить ся справді репрезентантною національної єдності, спільним і для всіх діалектів рідним огнивом, що сполучує їх в одну органічну цілість" [6, с. 227].

Акцентуючи увагу на вивченні рідної мови, І. Франко розумів, що формування літературної, наукової української мови пов'язано із структуруванням нації як окремої усвідомленої єдності із відповідною колективною ідентичністю.

Варто зауважити, що науковець дивився у перспективу, оскільки розумів, що з плином часу, з розвитком прогресивних технологій, модернізацією суспільства загалом виникнуть деякі зауваги щодо адекватного реагування мови на потреби суспільства. Актуальними залишаються його настанови: "Кожна літературна мова доти жива і здібна до життя, доки має можливість з одного боку всисати в себе всі культурні елементи сучасності, значить, збагачувати ся новими термінами та висловами відповідними до прогресу сучасної цивілізації, а з другого боку доки має тенденцію збагачувати ся чимраз новими елементами з питомого народного життя і з відмін та діалектів народного говору" [6, с. 226].

Майже через двадцятиліття після створення за ініціативою О. Барвінського та О. Кониського Товариство імені Шевченка було реорганізоване у НТШ. Потреба належного розвитку української науки спонукала до змін організаційного характеру, до яких долучився Іван Якович. І. Франко був одним із активних членів НТШ та брав участь у розробці трьох статутів – 1892, 1898 та 1904 років. З приводу зміни статусу товариства на одному із зібрань журналу "Правда" ще у 1886 р. він спілкувався на цю тему з О. Кониським "... конечно треба вже раз переіменити товариство на інституцію справді наукову, і д. Барвінський, одинокий між нами член товариства, заявив готовність на найближчих загальних зборах виступити з проектом реорганізації товариства. Ми взяли

давніший статут, і я почав розбирати поодинокі його параграфи та висказувати, як би, по моїм поглядам повинно виглядати реорганізоване товариство" [7, с. 173]. Пізніше, вже у співавторстві із О. Кониським та О. Барвінським І. Франко розробив проект нового статуту, проте, у 1890 р. його не затвердили через внутрішні суперечки й через труднощі у підготовці до виходу першого тому "Записок НТШ".

Нелегким був шлях самого ученого у товаристві. Так, саме тоді, коли відбувалися дискусії навколо нового статуту, І. Франко ініціював спробу стати членом НТШ, проте, його кандидатура не отримала підтримки [8, с. 104].

У березні 1892 р. новий статут прийнято загальними зборами товариства. Він не цілком задовільняв І. Франка, оскільки той вважав, що "мало статут і регулямент НТШ відповідають справді науковому характері інституції". Статут оформив поділ на секції, визначив галузеві напрямки, засвідчив науковий характер інституції, однак, вчений не погоджувався із розміром членських внесків, диференціацією за науковим доробком та планованою роботою секцій [7, с. 175–178].

Що ж до участі у розробці наступного статуту, то і цей процес не обійшовся без втручання І. Франка. Упродовж 1895–1896 рр., беручи до уваги факт наукової діяльності товариства, деякі із активних діячів почали висловлювати думки про невідповідність діючого статуту наміченим векторам діяльності товариства. Тому в 1896 р. була створена спеціальна комісія, до складу якої входили І. Франко, К. Левицький й С. Федак. Її завдання полягало у розробці нового варіанту статуту [9, с. 2]. Згідно з проектом статуту пропонувалася нова категорія дійсних членів без оплати внесків за наукову працю, члени товариства з минулих років називалися звичайними і платити річні внески, а майбутні дійсні члени мали право вирішувати наукові питання товариства і могли бути членами його наукових секцій.

Новий статут вдалося прийняти лише 2 лютого 1898 р. на зборах товариства. Проект, зачитаний І. Кукурудзом, не викликав заперечень щодо найбільш дискусійного питання про звичайних членів. Ю. Герич зазначав, що згідно з ним дійсні члени (науковці) не платили б внесків і займалися науковою працею, а звичайні отримували б право активного і пасивного вибору до виділу, наукових секцій, право вирішального голосу на загальних зборах і дорадчого голосу на засіданнях [10, с. 54–55].

Та все ж статут 1898 р. не створив сприятливої атмосфери і співпраці в НТШ. Тому 31 січня 1890 р. ухвалено зміни до статуту. Дійсні члени вбачали неточність у розмежуванні адміністративних і наукових справ як перепони до наукової праці, втручання виділу у роботу секцій. У 1904 р. І. Франко подав "Мотиви до проєктованої зміни статуту", у котрих наголошував на необхідності змінити статут. Із 42 параграфів запропонованого проєкту 30 були прийняті без змін, статут із незначними доповненнями було прийняли. Товариство діяло на його основі аж до 1939 р.

Зауважимо, що науковою діяльністю в НТШ займалися три секції – історико-філософська, філологічна, математично-природописно-лікарська. Окремі комісії вже були створені для розгляду вужчих питань (етнографічна, бібліографічна та ін.). Так, 1895 рік знаменував собою створення археографічної комісії НТШ, яку М. Грушевський очолював до 1914 р. Варто підкреслити, що такі науковці, як М. Грушевський та І. Франко, розуміли політичні завдання археографічних комісій, створених у Росії, що були зобов'язані пояснювати минуле неросійських етносів з позицій "єдиної і неділимої Росії".

Означену проблему опублікування джерел, археографічна комісія вирішила по-іншому, започаткувавши серії публікацій: "Жерела до історії України-Руси", "Пам'ятки українсько-руської мови і літератури". Українознавчі дослідження цього періоду перебували на вищому щаблі розвитку завдяки концентрації наукових сил в межах НТШ, комплексному підходу до їхньої організації, впровадження нових методів наукового пізнання і створення археографічної бази українознавчих студій. Пошук, огляд, систематизація створених у різний час пам'яток, за певних історичних та політичних обставин потребував солідної теоретичної та методологічної підготовки, розуміння важливості того чи іншого джерела, визначення його автентичності, походження та значення для українознавства.

У цьому напрямку виокремимо діяльність І. Франка. Комісія видала перший том "Пам'яток...", що містили його "Апокрифи і легенди з українсько-руських рукописів" зі вступною розвідкою, які вийшли в п'яти томах з чотирма передмовами. М. Грушевський з приводу початку археографічного проєкту згадував: "Було се під осінь 1894 р., коли я приїхав до Львова на початок університетського року, щоб розпочати свій перший курс історії України, і в скриньці на листи... знайшов я одного дня жмуток кольорових оправків, записаних харектиристичним, рогатим письмом покійного (спогади написані вже після смерті І. Франка), що стало таким знайомим і близьким мені з роками. Се був проспект видання корпусу апокрифічної і легендарної літератури в НТШ. Кілька день по тім, давши мені роздумати над справою, покійний відвідав мене й ширше розвинув свій план" [11, с. 202].

Тексти І. Франко брав з українсько-руського ґрунту, при чому вибирав не найстаріші редакції, а наймолодші. Із скрупульозністю він переписував дослівно всі тексти, а у примітках зазначав походження апокрифів, подавав свої коментарі [12, с. 155]. "Апокрифи..." містили історії про життя Марії та Ісуса, як з Старого, так і з Нового Заповіту, і видавались на упродовж 1896–1910 рр.

У 1897 р. вийшов другий том "Жерел...", у яких друкувались матеріали економічного, соціального, політичного характеру. У контексті розвитку теорії та методики археографії спостерігаємо, що особливістю археографічної роботи під керівництвом М. Грушевського та І. Франка було відстоювання об'єктивності історичних джерел, збереження автентичності, дослідження родоводу. Процес пошуку і публікації документальної спадщини сприяв кристалізації принципів і методів наукового осягнення джерельної інформації, а колективна праця у комісії сформувала якісно нове покоління дослідників. За редакцією М. Грушевського до 1914 р. вийшло 11 томів "Жерел...", а за редакцією І. Франка 7 випусків "Пам'яток...", що видавались, незважаючи на високу собівартість. Слід підкреслити, що в археографічних матеріалах того часу досліджувались важливі проблеми не лише у контексті доказовості неперервності і тягlosti життя на рідній землі, але й робився наголос на самотності українського народу, його мови.

Вплив І. Франка на наукову діяльність НТШ аналізуємо крізь призму керівництва роботою філологічної секції, яку він очолював майже 15 років – з березня 1898 р. [13, арк. 6]. Лише нетривалий час організаційної кризи 1901–1903 рр. головував О. Колеса. Як представник цієї секції у 1897 р. І. Франко входив до президії НТШ. У 1899 р. він увійшов до першого корпусу членів-засновників, а з 1904 року став почесним членом НТШ. Завдяки провідному становищу в українській науці Харківський університет в 1906 р. надав йому титул почесного доктора.

Зауважимо, що чимало філологічних праць надруковано у "Записках", у "Збірнику Філологічної секції", у яких І. Франко багато уваги приділяв і розробці науково-літературних питань. Так, у статті "Українсько-руська (малоруська) література" (1889 р.) з нагоди 100-літнього ювілею української літератури, котрий відзначали у Галичині, мав на меті подати "якнай докладнішу інформацію ширшим слов'янським колам про нинішній стан, доробок і головні напрями малоруського національного розвитку..., показати, чим цей розвиток може бути цікавим також для решти слов'ян" і не тільки протистояв запереченням, "що ніякої українсько-руської літератури нема, а є тільки жменька фантастів-письменників", а й довів, що малоруська література існує окремо, а не ідентична малоруській [14, с. 76].

Детально проаналізувавши розвиток південно-руської літератури, науковець підкреслює, що вже у XVI–XVIII ст. самостійно розвивались дві незалежні течії, одна з яких включала такі пам'ятки, як "Слово о полку Ігоревім", Волинський літопис, твори І. Вишенського, Ю. Рогатинця, П. Могили, а інша вже містила літературні пам'ятки властиві лише "північній Русі", і тому про єдину великоруську літературу говорити недоречно. Саме у другій половині XVIII ст., зазначає І. Франко, сформувався народний стиль у літературі, яким, зокрема, написана "Енеїда" І. Котляревського, оповідання Г. Квітки-Основ'яненка, вірші П. Гулака-Артемівського, що продовжували традиції українського народу. "Література, – вважав І. Франко, – щоб не стати одноманітним наслідуванням різномірних чужих взірців, а бути органічним виявом духовних потреб і культурних інтересів, мусить мати ширший, ніж провінційний інтерес" [14, с. 79]. Представниками саме такої літератури він вважав Т. Шевченка, Марка Вовчка, П. Мирного, Ю. Федьковича.

У "Записках" упродовж 1895–1897 рр. друкувався один з найвідоміших творів І. Франка – "Варлаам і Йосафат", який зробив вагомий внесок у розвиток літератури ("Записки", ст. 8, 10, 18, 20). За це дослідження вчена рада Віденського університету у червні 1893 р. присвоїла йому ступінь доктора філософії [15, с. 80]. Далі видавались його "Слово о Лазаревім воскресенні" (ЗНТШ, тт. 35, 36), "Карпато-руське письменство XVII–XVIII ст." (ЗНТШ, тт. 37, 38), "Теорія історії літератури та її розвій" (ЗНТШ, т. 89). Також Іван Якович написав багато студій і причинок до біографій Т. Шевченка, С. Руданського, Ю. Федьковича, Марка Твена, В. Гюґо, С. Тургенєва [16, с. 148].

До заслуг мислителя відносимо не лише відстоювання самотності української мови та літератури, але й вплив на становлення наукових засад цих сфер знань. Так, в українознавчій праці, опублікованій російською мовою, "Южнорусская литература" [17, с. 101], І. Франко виділив в історії літератури три періоди: перший – до середини XIV ст., другий – з другої половини XIV ст. до кінця XVIII ст., третій – епоха національного відродження. Найбільше уваги він приділив 90-м рр. XIX ст., підкресливши похваллення літературного руху в Східній Галичині, пов'язане із реорганізацією Товариства імені Шевченка у наукове. Апробацію ці ідеї отримали ще тоді, коли І. Франко був доповідачем курсів українознавства, що відбувались під патронатом "Товариства прихильників української науки, літератури й штуки" і були організовані М. Грушевським у липні 1894 р. На цих курсах учений ознайомлював слухачів з розвитком української літератури від найдавніших часів і до кінця XIX ст. [18, с. 15].

Теоретико-методологічні проблеми розвитку науки були предметом постійного студіювання у франкових дискурсах. Так, у праці "Наука і її взаємини з працюючими класами" він підкреслював, що наука повинна вчити нас пізнавати закони природи і вміти ними користуватися, справжня наука не повинна прирівнюватись до шарлатанства чи до фантазій. "Є дві сторони науки: знання і праця..", – каже І. Франко, ..", – і кожна з них має право на існування [19, с. 32]. Із всього загалу він виділяв фізичні та антропологічні науки, серед перших бачив математику, фізику, біологію, а в іншій групі – логіку, психологію, історію, етнологію, суспільну економію та етику. Для нього мета науки одна – з'єднати і ошчасливити усіх людей.

Слід віддати належне І. Франку, який з концептуальною чіткістю розмежовував народознавство та українознавство. Зокрема, у "Найновіших напрямках в народознавстві" – лекції виголошеній у лютому 1895 р. на першому зібранні народознавчого товариства у Львові, він підкреслював, що народознавство – це течія етнології, науки про етнічні спільноти, а українознавство – сфера, до якої входили б такі науки, як політична історія, історія наук, історія державотворення, історія країни. У народознавстві він виділяв дві школи: антропологічну та міграційно-історичну і наголошував на комбінації цих методів на практиці. І. Франко зазначав, що "пізнати народ – то значить пізнати людей, що мешкають на певній території, а також пізнати їхнє нинішнє і минуле становище, їхні фізичні і розумові особливості, їхні інститути й економічне становище, їхні торговельні відносини й інтелектуальні зв'язки з іншими народами" [20, с. 254–267].

Незважаючи на певний спротив членів товариства, І. Франко не покинув думки працювати на благо української науки в рамках НТШ. М. Грушевський згадував, що "коли став відомий мій перехід до Львова, рішив його використати, вірно вгадавши, що сам сей мій перехід, як людини нової й галицькими рахунками не зв'язаної, а узброєної так би сказати – всеукраїнським мандатом, фактично порушить галицькі межі й перегороджі, і спеціально Наукове Товариство, де я перед усім муситиму працювати, не вдержиться в своїх традиціях" [21, с. 6].

Самобутність української культури І. Франко мав змогу досліджувати крізь призму інших українознавчих студій. Так, у 1898 р. на засіданнях філологічної та історико-філософської секцій І. Франка обрали головою новоствореної етнографічної комісії, яку він очолював до 1900 р., упродовж 1908–1913 рр. Активна співпраця І. Франка з В. Гнатюком позитивно вплинула на розвиток українознавчої науки. Разом вони уклали програму "В справі збирання етнографічних матеріалів", у котрій зазначили питання, якими повинні займатися збирачі етнографічних матеріалів.

За ініціативи етнографічної комісії проведено декілька експедицій для збирання етнографічних матеріалів. У 1900 р. І. Франко, М. Павлик, О. Роздольський, О. Колесса побували у Стрийському та Городоцькому повітах Східної Галичини. У 1904 р. І. Франко з експедицією побував на Бойківщині, потім і на Гуцульщині [22, с. 28]. З експедицій привозили не тільки зразки усної народної творчості, а й предмети побуту, зразки одягу, прикраси. Удвох з В. Гнатюком вони організували збір експонатів для музею НТШ, видавали спеціальні звернення "квестіонари", у яких зазначали, що саме потрібно збирати (писанки, вишивки, рукописи, одяг, предмети побуту і т. д.). Узагальнення етнографічної роботи в Галичині І. Франко зробив в статті "Огляд праць над етнографією Галичини в ХІХ віці", що містить фольклорні описи [23, с. 233].

"Етнографічний збірник" – періодичне видання, одним із засновників і редакторів якого був Франко, почав виходити з 1895 р. Тут були опубліковані "Людові вірування на Підгір'ю" (1898 р.) – записи про народний календар, "Галицько-руські народні приповідки" (з 1901 по 1910 рр.). Разом із Ф. Вовком видавали "Матеріали до українсько-руської етнології" із 1899 р. [24, с. 125]. Ще з гімназійних років Іван Якович почав цікавитися різними етнографічними матеріалами рідного народу, а з часом це захоплення зростало, і він залучає до нього вже своїх друзів і знайомих. Відомості про це знаходимо у його листах до Ольги Рошкевич, в яких він просить занотовувати різні метричні відомості, повір'я щодо новонароджених, побут жителів с. Лолин [25, с. 85, 100–101, 127, 164–165]. Також необхідно підкреслити, що значний обсяг зібраного матеріалу письменник зумів використати при написанні публіцистичних статей, віршів, повістей, оповідань чи поем.

Окрім науково-організаційної роботи І. Франко займався і видавничими питаннями. Важлива сторінка в українознавчій діяльності І. Франка – праця у щомісячнику "Літературно-науковий вісник", який суттєво вплинув на розвиток національного відродження у ХХ ст. І. Франко присвятив йому майже 10 років свого життя (1898–1907 рр.). У 1897 р. М. Грушевський запропонував перетворити "Зорю", яку видавало товариство у 1885–1897 роках, на "Літературно-Науковий Вісник. Ось як він висловився з цього приводу: "З кінця 1897 р. підніс я справу зреформування ілюстрованого тижневика "Зоря" на літературно-науковий місячник; проект був прийнятий віділом НТШ і з 1898 р. почав виходити Літературно-науковий Вісник, в число редакторів вступив від початку і я (заразом з Маковеєм і Франком, пізніше з Гнатюком і Франком)" [26, с. 13]. Причини такого рішення знаходимо у І. Кокурудза: "Далі виділ, набравши переконання, що дотеперішня літературна часопись "Зоря"

вже не задовольняє більше розвинених культурних і просвітницьких потреб рускої суспільності, постановив на пропозицію голови професора Грушевського переіменувати "Зорю" на місячник, об'ємом вдвоє більший, що містив би в собі оригінальну і перекладну белетристику та огляд літературного і культурного життя русинів і інших народностей. Такий місячник під назвою "Літературно-науковий Вісник" вже став виходити з новим 1898 роком під колективною редакцією О. Борковського, М. Грушевського, О. Маковея, І. Франка" [27, с. 5]. Нове видання замінило і часопис "Життя і слово", яке видавав І. Франко.

"Літературно-науковий вісник" видавався на високому рівні і містив твори, статті, критичні замітки, рецензії не тільки галичан, а й наддніпрянців. Редакція всіляко намагалася обманути цензуру і, незважаючи на заборону у Росії (1901 р.), часопис і надалі продовжував закликати до національної єдності: "Редакция від разу поклала собі метою – здобути для нового видання доступ у Росію і в тій цілі не пускати нічого такого, що в иньшій формі, принаймні російською мовою, не могло б перейти через російську цензуру" [28, с. 38].

Видавцям потрібно було всіляко викручуватись у підборі матеріалу, хоч це було і нелегко, та за третину року російська цензура забракувала лише три статті, та й то лише ті, що стосувалися галицьких справ. Журнал складався з трьох розділів: наукового, публіцистичного та "Хроніки і бібліографії". З перших днів виходу часопису І. Франко розміщував на його сторінках свої праці: історичні дослідження, критичні статті, рецензії, прозу та поезії. Зокрема, уривок з поеми "Мойсей", повісті "Великий шум", "Перехресні стежки", вірші, які увійшли до збірки "Мій Ізмарagd" та інші. Як підрахував А. Франко, загалом близько 350 рецензій статей та художніх творів [24, с. 125]. Залучивши до співпраці з журналом Лесю Українку, Олену Пчілку, А. Кримського, М. Старицького, І. Франко намагався розшукати і нові таланти, надаючи місце на сторінках журналу авторам-початківцям [29, с. 17].

Саме період діяльної участі у роботі НТШ І. Франка був часом найвищого розквіту його творчості. У часі вони збіглися з періодом відродження в розвитку й організації українського національного життя у Східній Галичині, у чому є значна заслуга І. Франка. Відомий галицький адвокат С. Баран, безпосередній укладач заповіту І. Франка, зазначав, що "свідомі українські селянські маси вважали Франка за свого духовного провідника і раді були бачити його в лавах своїх політичних вибранців на посаді посла до австрійського парламенту". У 90-х рр. він двічі подавав свою кандидатуру на посла та щоразу зазнавав поразки [30, с. 18]. Того ж таки 1895 р. відбулася і невдала спроба габілітації.

Так, праця українського Каменяря на науковій ниві гідно оцінювалася сучасниками, що, зокрема, виявилось у святкуванні 25-річної літературної діяльності І. Франка у 1898 р. ювілей відзначали досить урочисто, про що згадував В. Гнатюк [31, с. 222]. Молодь разом із членами НТШ зібрали 2000 корон (кор.) – небувало на ті часи суму – і вручили ювілярові. Тоді ж таки вийшла приурочена до свята праця М. Павлика "Спис творів І. Франка за перше 25-ліття його літературної діяльності 1874–1898", альманах "Привіт д-ру І. Франку", збірка нот до його віршів. Підсумовуючи свою працю на науковій ниві, І. Франко, відзначав: "Дехто звиняв мене тим, що важкі обставини життя, конечність заробітку спонукували мене кидатись на різні поля. Але мені здається, що тут більше причинилася моя вдача, те гаряче бажання – обняти цілий круг людських інтересів" [32, с. 88]. НТШ не залишило без уваги хворого І. Франка, і у 1909 р. загальні збори НТШ призначили йому пенсію у розмірі 200 кор. А на 40-літній ювілей літературно-наукової праці Товариство випустило два томи "Записок" (117–118 тт.) із статтями 25 українських та зарубіжних вчених.

Всебічність та багатогранність його діяльності належно оцінена подвижниками українознавства. Влучно зауважив професор Олександр Колеса: "Не можна відділювати поета від повістяря, беллетриста від ученого, літературного критика і публіциста від історика літератури і фольклориста, – бо всюди, в усіх родах його творчості і громадянської діяльності проявляються ті самі головні пружини й розгінні сили його психічної динаміки... У Франка було бажання бути цілим, повним, освіченим, живим, діяльним, зв'язаним усіма нервами із сучасним життям свого народу, його потребами, задачами, змаганнями, – запал до науки, до знання, до розуміння здобутків вселюдського духа і загальнолюдської культури, щоб перенести їх до рідного краю, защебити їх тут" [33, с. 260].

Так, І. Франко завжди намагався йти власним шляхом, не повторюючи когось, мав свій підхід до творів науки, намагаючись дослідити і дати висновки про такі літературні твори і явища фольклору, які раніше не досліджувались. Малодосліджені або й зовсім залишені без уваги етнографічні та літературні праці перетворювались на широку панораму культурного життя українського народу. Українська мова, український дух, українські традиції були найбільшими орієнтирами його життя. Таким чином, внесок І. Франка у розвиток першої українознавчої установи

є неоціненним, йому належить беззаперечна заслуга у виробленні й обстоюванні тих науково-теоретичних та організаційних принципів роботи, що визначали діяльність НТШ.

Список використаних джерел

1. Мандрика М. Шевченко й Франко / М. І. Мандрика. – Вінніпег: УВАН, 1957. – 24 с.
2. Басс І. Іван Франко: біографія / І. І. Басс. – К.: Наукова думка, 1966. – 256 с.
3. Возняк М. Титан праці / М. С. Возняк. – Л.: Вільна Україна, 1946. – 96 с.
4. Франко І. Лист до О. Кониського від 5 листопада 1884 р. / І. Я. Франко // Зібрання творів: В 50 т. – Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – Т. 48. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 488–489.
5. Верверс Г. Участь І. Франка у польській пресі 80–90-х рр. XIX ст. / Г. Д. Верверс // І. Франко і питання українсько-польських літературно-громадських взаємин 70–90-х рр. XIX ст. – К.: АН УРСР, 1957. – Розд. 3. – С. 103–170.
6. Франко І. Літературна мова і діалекти / І. Я. Франко // Літературно-науковий вісник. – 1097. – Т. 37. – С. 225–230.
7. Франко І. З поля нашої науки / І. Я. Франко // Зібрання творів: В 50 т. – Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – Т. 46. – Кн. 2. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 166–179.
8. Хроніка НТШ. – 1892. – Ч. 4. – С. 104.
9. Незвичайні загальні збори 8 грудня 1896 р. // Записки НТШ. – 1896. – Т. 14. – С. 2.
10. Герич Ю. Статути Наукового товариства ім. Шевченка / Ю. Герич // Український історик. – 1973. – № 1–2. – С. 43–64.
11. Грушевський М. Апостоли праці / М. С. Грушевський // Спогади про І. Франка. – Л.: Каменяр, 1997. – С. 199–220.
12. Кисілевський К. Наукові праці І. Франка / К. Кисілевський // Відбитка. – 1958. – С. 143–164.
13. Центральний державний історичний архів України у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 6.
14. Франко І. Українсько-руська (малоруська) література / І. Я. Франко // Зібрання творів: В 50 т. – Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – Т. 41. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 74–100.
15. Франко А. Діяльність Івана Франка в Науковому Товаристві ім. Т. Шевченка / А. Франко // Визвольний шлях. – 2006. – № 7–8. – С. 74–91.
16. Кисілевський К. Наукові праці І. Франка / К. Кисілевський // Відбитка. – 1958. – С. 143–164.
17. Франко І. Южнорусская література / І. Я. Франко // Зібрання творів: В 50 т. – Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – Т. 41. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 101–161.
18. Винар Л. Галицька доба життя М. Грушевського (1894–1914) / Л. Винар // Український історик. – 1967. – № 1–2 (13–14). – С. 5–22.
19. Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами / І. Я. Франко // Зібрання творів: В 50 т. – Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – Т. 45. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 24–40.
20. Франко І. Найновіші напрямки в народознавстві / І. Я. Франко // Зібрання творів: В 50 т. – Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – Т. 45. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 254–267.
21. Грушевський М. В десятиліття смерти Франка. Апостоли праці / М. С. Грушевський // Україна. – 1926. – Кн. 6. – С. 3–20.
22. Ломова М. Етнографічна діяльність І. Франка / М. Т. Ломова. – Відп. ред. К. Г. Гуслистий. – К.: АН УРСР, 1957. – 120 с.
23. Возняк М. З діяльності Івана Франка як фольклориста / М. С. Возняк // З життя і творчості І. Франка. – К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1955. – С. 220–245.
24. Франко А. Науково-організаційна діяльність І. Франка в Науковому товаристві ім. Т. Шевченка / А. Франко // Українське літературознавство. – 1993. – Вип. 58. – С. 121–131.
25. Франко І. Лист до О. Рошкевич від поч. червня 1878 р.; Лист до О. Рошкевич від 14 серпня 1878 р.; Лист до О. Рошкевич від 10 листопада 1878 р.; Лист до О. Рошкевич від 6 квітня 1879 р. / І. Я. Франко // Зібрання творів: В 50 т. – Редкол.: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. – Т. 48. – К.: Наук. думка, 1986. – 767 с.
26. Грушевський М. Автобіографія / М. С. Грушевський. – Л., 1906. – 31 с.
27. Кокорудз І. Секретарське справоздане з діяльності відділу НТШ за рік 1897 / І. Кокорудз // Записки НТШ. – 1898. – Т. 21. – Кн. 1. – С. 3–7.
28. Франко І. Заборона Літературно-наукового Вістника в Росії / І. Я. Франко // Літературно-науковий вісник. – 1901. – Т. 16. – С. 35–39.
29. Малярєнко Л. І. Франко редактор / Л. І. Малярєнко. – Л.: Видавництво Львів. ун-ту, 1970. – 114 с.
30. Баран С. З моїх спогадів про І. Франка. В 36-ті роковини з дня смерти / С. І. Баран. – Мюнхен: Видання "Українських вістей", 1952. – 59 с.
31. Гнатюк В. І. Франко і Наукове товариство імені Шевченка / В. І. Гнатюк // Спогади про І. Франка. – Л.: Каменяр, 1997. – С. 199–220.
32. Возняк М. Титан праці / М. С. Возняк. – Л.: Вільна Україна, 1946. – 96 с.
33. Колесса О. Наукова діяльність І. Франка / О. Колесса // Літературно-науковий вісник. – 1913. – Т. 63. – С. 260–267.

Светлана Джафарова

ВЛИЯНИЕ ИВАНА ФРАНКО НА РАЗВИТИЕ НАУКИ В НОШ

В статтє автор рассматривает влияние И. Я. Франко на развитие науки украиноведения в НОШ.

Ключевые слова: Иван Франко, наука, НОШ, украиноведение, научные издания.

Svitlana Dzhafarova

THE INFLUENCE OF IVAN FRANKO ON THE SCIENCE DEVELOPMENT AT THE SCIENCE ASSOCIATION OF TARAS SHEVCHENKO

In this article the author deals with the problem of the influence of Ivan Franko on the science development at the science association of Taras Shevchenko.

Keywords: Ivan Franko, science, Shevchenko Scientific Society, Ukrainian scientific publications.